

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 305; Ronart, *CEAC*, s. 27-28; M. Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefstr ve'l-müfessirân*, Kahire 1381/1961, I, 47, 48, 71, 74, 189, 190; M. Accâc el-Hatib, *es-Sünne kable'l-tedvîn*, Kahire 1383/1963, s. 255-259; Hüseyin Nassâr, *el-Mu'cemü'l-'Arabî: neş'etühü ve'tetavvürü*, Kahire 1968, s. 33-36; Ahmed Emîn, *Hayâtî*, Kahire 1978; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, I, 168-170; Mustafa es-Sibâî, *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşrî'it-İslâmî*, Beyrut 1398/1978, s. 236-319; Muhammed Hayr el-Halvânî, *el-Mufasssal fî târîh'in-na'hi'l-'Arabî*, Beyrut 1399/1979, I, 50-61; H. es-Sekkût - M. Jones, *Ahmed Emîn*, Kahire 1401/1981; Âmir el-Akkâd, *Ahmed Emîn: hayâtühü ve edebüh*, Beyrut 1402/1982; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), I, 101; Muhammed Mehdi Allâm, *el-Mecma'îyyûn fî hamsine 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 30-32; Zeki Mübarek, "Cinâyetü Ahmed Emîn 'ale'l-edebi'l-'Arabî", *er-Risâle*, 12 Haziran—13 Eylül 1939 tarihleri arasında çıkan sayılardaki yirmi iki makale; M. Abdül Muid Khan, "Allâma Ahmad Amin", *IC*, XXIX/1 (1955), s. ii; Issa J. Boullata, "The Early Schooling of Ahmad Amin and Mârûn 'Abbûd", *MW*, LXV/2 (1975), s. 93-99; H. A. R. Gibb, "Ahmad Amin", *EI²* (İng.), I, 279; *Mu. A.*, I, 60; Şevki Dayf, *‘Duha'l-İslâm*, T, I, 123-135.

HULÛSİ KILIÇ

AHMED ESAD EFENDİ

(bk. ESAD EFENDİ).

AHMED ESAD PAŞA

(1828-1875)

Sultan Abdülaziz devri
sadrızamlarından.

Sakız'da doğdu. Babası, Kuleağası lakabıyla anılan Kolağası Mehmed Ağa'dır. Kaptanıderyâ Halil Rifat Paşa'nın aracılığıyla Mekteb-i Harbiyye'ye girdi; 1857'de buradan erkân-ı harbiyye yüzbaşısı rütbesiyle mezun oldu. Mesleğinde hızla yükseldi ve Sadrazam Fuad Paşa'nın teveccühünü kazanarak Paris sefaretî ataşemiliterliğine ve Paris'teki Mekteb-i Osmânî müdürlüğüne tayin edildi. Bu sırada rütbesi de binbaşılığa yükseltildi. Çalışmaları takdir edilerek kaymakam ve miralay oldu. Sultan Abdülaziz'in 1867'de Paris'i ziyareti sırasında mirvalığa yükseltildi ve padişah ile birlikte İstanbul'a döndü. Bu arada Âlî Paşa'nın da teveccühünü kazandı ve dönüşünden kısa bir süre sonra Dâr-ı Şûrâ-yı Askeriyye âzalığına tayin edildi. 1868'de ferik rütbesiyle Bosna Fırka-i Askeriyyesi kumandanı, yine aynı yıl İskodra vilâyeti mutasarrıfı oldu. 1869'da Dâr-ı Şûrâ-yı

Askeriyye reisliğine ve ertesi yıl Hassa Ordusu müşirliğine getirildi. 1871'de, Alman İmparatoru I. Wilhelm'in imparatorluğunu tebrik etmek üzere gönderilen "fevkalâde heyet"le birlikte Berlin'e gitti. Dönüşünde Hüseyin Avni Paşa'nın yerine seraskerliğe getirildi. 1872'de Bahriye nâzırı oldu; aynı yıl içinde ikinci defa seraskerliğe tayin edildi. 15 Şubat 1873'te sadrazam oldu. Genç yaşta sadârete tayin edilmesi devlet ricâlî arasında uygun görülmediğinden bu görevde ancak iki ay kalabildi. 15 Nisan 1873'te azledilerek önce Konya valiliğine, bir yıl sonra da Beşinci Ordu müşirliği ile birlikte Suriye valiliğine tayin edildi. 1875'te tekrar Bahriye nâzırı oldu. Aynı yıl ikinci defa sadârete getirildi, fakat dört ay sonra azledilerek önce Nâfia nâzirliğine, ardından Aydın valiliğine tayin edildi. Bu görevde iken 28 Kasım 1875'te vefat etti; İzmir'de Seyh Seyyid Mükrimüddin Dergâhı hazîresine defnedildi.

Yunanca, Almanca, Fransızca ve İngilizce bilen Ahmed Esad Paşa dürüst ve kanaatkâr bir devlet adamıydı. İkinci sadâreti sırasında maaşını 200.000 kuruştan 50.000 kuruşa düşürmüş, diğer devlet adamlarının maaşlarını da aynı oranda indirerek devlet bütçesinde önemli bir tasarruf sağlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûsü'l-a'lâm, I, 415-416; Cevdet, *Ma'rûzât*, s. 214, 221-224; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, I, 415-436; Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII, 133-134; TA, XV, 392-393.

ALİ İHSAN GENCER

AHMED b. FADLÂN

(bk. İBN FADLÂN).

AHMED FÂİZ EFENDİ

(ö. 1907'den sonra)

Son devir Osmanlı âlimi
ve devlet adamı.

Çok sayıda âlim yetiştiren ve Berzençiler adıyla tanınan seyyid bir aileden gelmektedir. Babası, Berzençiyiye şeyhlerinden Mahmud Efendi'dir. 1842'de Musul yakınlarındaki Süleymaniye'ye bağlı Addân (عدان) köyünde doğdu. Özel hocaların yanında başladığı tahsilini Süleymaniye ve Kerkük medreselerinde tamamladıktan sonra Süleymaniye'de Nevvîşizâde Müftü Efendi Medresesi'nde dersiâm oldu (4 Eylül 1859). Uzun sü-

re bu görevi yürüttükten sonra ailesinin kalabalıklaşıp geçim zorluğu çekmeye başlaması üzerine 1868'de Merke kazası nâibliğine tayin edilerek idarî görev ve geçti. Köysancak (Musul), Karadâk, Kütülamâre ve Müntefek nâibliklerinde bulunduktan sonra Kerbelâ sancağı nâibi oldu. İdarî ve ilmî çalışmalarındaki başarıları sebebiyle kendisine İzmir pâyesi verildi (1886). Kerbelâ'daki görevinde süresini tamamlayınca Dersim sancağı nâibliğine getirildi (1888). Bir yıl sonra Urfa nâibliğine tayin edildi ve burada üç ay kadar mutasarrıf vekilliği de yaptı. Bu vazifedeyken kendisine Kudüs pâyesi verildi. 1891'de Kastamonu merkez nâibi oldu. Burada ayrıca yedi ay valiliğe vekâlet etti 1892'de Musul vilâyeti nâibliğine getirildi. 1896'da Musul'dan ayrılarak Meclis-i Maârif üyesi oldu (24 Ağustos 1897) ve aynı yıl bilâd-ı hamse pâyesini aldı. 1901'de Haremeyn-i muhteremeyn pâyesine yükseltildi. 1 Şubat 1906'da Edirne vilâyeti merkez nâibliğine tayin edildi. 1907'de emekli oldu. Bu tarihten sonraki hayatı hakkında bilgi yoktur.

Eserleri. Faal bir idareci olan Ahmed Fâiz Efendi, aynı zamanda İslâmî ilimlerin çeşitli dallarında Türkçe, Arapça ve Farsça eserler yazmıştır. Hakkında bilgi bulunabilen basılmış veya yazma halindeki eserleri şunlardır: 1. *Enfesü'l-fevâ'id fi'l-ke'lâm ve'l-a'akâ'id*. Dersim nâibliği sırasında kaleme aldığı *fevâ'id** türündeki bu Arapça eserde, başlıcaları kelâm, akaid ve fıkıh olmak üzere çeşitli İslâmî ilimlerle ilgili konular işlenmiştir. Ehl-i sünnet kavramını açıklayan bir bölümle başlayan eser 283 varaktır. Sonunda 284^a'dan 289^a'ya kadar devam eden bir ilâve kısımda müellif Hz. Hüseyin'e varan nesebi, doğum yeri ve tarihi, tahsili, eserleri, mansıpları ve rütbeleriyle ilgili bilgiler vermektedir. 1889 yılında tamamlanan eserin bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (AY, nr. 4783). 2. *Hayrül-eser fi'n-nuşûşil-vârideti fî hâkkı âli seyyidi'l-beşer*. Muteber kitaplarda yer alan Ehl-i beyt, ashop ve Hz. Muhammed hakkındaki bilgilerden derlenmiş elli yedi varak hacminde bir eserdir. Önsözünde belirtildiğine göre, 1888 Ramazanı başlarında, gece gündüz çalışarak on iki günde tamamlanmıştır. Müellifin ta'lik hattıyla yazdığı bir nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (AY, nr. 4840). 3. *Kitâbü 'İkdi'l-le'âl fîmâ havâ ta'rîfâtîl-'ulûm ve yukra'ü 'alâ işney 'aşere*